

Plihál Katalin✧

Thury György kanizsai főkapitány emléke térképeken

DOI 10.17047/HADTUD.2021.31.4.57

450 évvel ezelőtt, 1571. április 2-án a szigetvári török sereg Orosztony mellett törbe csalta a korszak híres bajvívóját, Thury György (1519?–1571) kanizsai főkapitányt. A források szerint a lest Pirszisz Ali szigetvári szandzsákbég állította, aki hamis hírekkel csalta el Thuryt Kanizsa várából előbb Felsőrajkra, utóbb a „menekülő” katonáival az előkészített leshelyre, ahol a főkapitány az összecsapás során életét vesztette. Ebben az esztendőben jelent meg Zsámboky János új térképe Magyarországról, első alkalommal e térképen szerepelt Kanizsa új, épülő vára, a helynevek között pedig Kapornak (Kapornak), Rayk (Rajk) és Orosztian (Orosztony) település neve is. A 17. század elején vélhetően 1611-ben vagy legkésőbb 1612 legelején Prágában adhatták ki azt a másik, Ambrosius (Lám) Sebestyén és társai által szerkesztett térképet, amelyen a Thury György kanizsai főkapitány halálához kapcsolható, 1571. április eleji hadiesemény ábrázolása található.

KULCSSZAVAK: Zsámboky János, Ambrosius (Lám) Sebestyén, Kapornak, Felsőrajk, Isabor, Felső-Orosztony, Kanizsa vára, Pirszisz Ali szandzsákbég

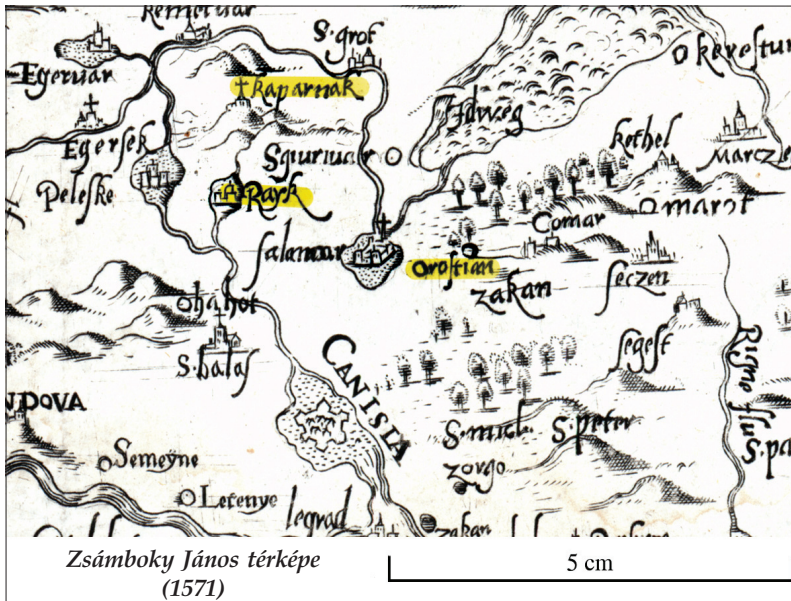
The memory of the famous duelist captain of Kanizsa, György Thury as displayed on maps

In 1571, János Zsámboky issued his new map of the Hungarian Kingdom, that was the first map depicting the new castle of Kanizsa being in the process of building. At the same time, this was the first map to place the river Zala, lake Balaton and its larger surroundings topographically correctly onto a map. Unlike to other contemporary maps, Zsámboky was the first to introduce Kapornak, Rayk and Orosztian among the toponyms. In 1611 or in 1612 at the latest, a map has been born in Prague, that would be called in our modern terms as a map of Central Europe. This map commemorated only one military conflict with a drawing, in particular the deadly ambush against captain György Thury (1519?–1571). The captain of the castle of Kanizsa, who was born in the Upper Hungary was trapped by Pirsis Ali Beylerbeyi at Alsó-Orosztony on April 2, 1571. Based on our sources the captain was first entrapped by fake news to Felsőrajk from the castle of Kanizsa and later to the scene of the ambush at Alsó-Orosztony.

KEYWORDS: Johannes Sambucus, Sebastianus Ambrosius, Kapornak, Felsőrajk, Isabor, Felső-Orosztony, Kanizsa, Pirsis Ali Beylerbeyi

✧ e-mali: plihal@citromail.hu

1571-ben jelent meg Zsámboky János új térképe Magyarországról,¹ amely utóbb kicsinyítve és átszerkesztve Abraham Ortelius (1527–1598) híres atlaszában² 1579-től 1612-ig számos kiadásban látta meg a napvilágot. Zsámboky e művét II. Károly (1540–1590) osztrák főhercegnek ajánlotta.³ Térképének topográfiai tartalma jelentősen különbözött Wolfgang Lazius (1514–1565) 1556-ban megjelent térképétől, illetve az annak nyomán keletkezett művektől. Például e térképen szerepelt első alkalommal Kanizsa új, épülő vára, valamint topográfiailag helyesen a Zala folyó, a Balaton és annak tágabb térsége is. A helynevek között szintén e térképen tűnt fel elsőként Kaparnak,⁴ Rayk,⁵ és Orostian⁶ település neve is. Ez utóbbiak Thury György kanizsai főkapitány 1571. április 2-i halála miatt a korabeli híradásokban gyakran szerepeltek, s minden bizonnyal ez indokolta szerepeltetésüket.⁷ A fenti helynevek egyben azt is egyértelművé teszik, hogy Zsámboky szóban forgó térképe 1571. április 2-a, Thury György halála után látta meg a napvilágot.

1 Címe: *Ungariae loca praecipua recens emendata atq. edita per Ioan Sambucum MDLXXI Viennae*. Méretaránya [1:910 000]. Mérete 52 x 84 cm. Lelőhelye Österreichische Nationalbibliothek, Wien. Ma csak egy példánya ismert. További részleteket e térképről lásd: Plihál 2020, 196–198.

2 *Theatrum orbis terrarum*.

https://en.wikipedia.org/wiki/Theatrum_Orbis_Terrarum

3 https://hu.wikipedia.org/wiki/II._K%C3%A1roly_osztr%C3%A1k_f%C5%91herceg

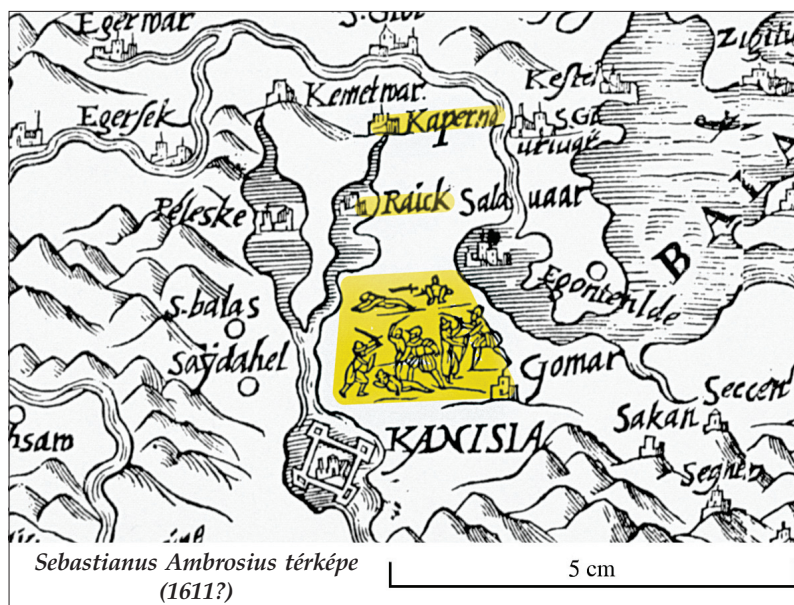
4 Ma Nagykapornak.

5 Ma Felsőrajk.

6 Ma Orosztony.

7 E képen látható mértékléc segítségével ismerhetjük meg az e térképrészletek eredeti méretét.

A 17. század elején, vélhetően 1611-ben vagy legkésőbb 1612 legelején jelent meg a *Descriptio Regni Ungariae, una cum aliis finitimis regionibus, ac provinciis etc.* (A Magyar Királyság ábrázolása a vele szomszédos régiókkal és provinciákkal etc.) című, Közép-Európa térségét ábrázoló mappa,⁸ amelyben egyetlen hadi esemény ábrázolása található, és az egyértelműen Thury György kanizsai főkapitány halálához kapcsolható. A földabrosz megjelenési helye ugyan Prága lehetett, és kiadását, nyomtatását Martin Bacháček vállalta magára, aki 1612 februárjában halt meg,⁹ azonban nem lehet kérdéses, hogy e mű alkotója/alkotói magyarok vagy hungarus szemléletű hazánkfiai lehettek. A térképen a méretarány csak magyar mérőegységben szerepel, és névanyaga, topográfiai tartalma és szerkezete a Magyarországot ábrázoló területen szoros kapcsolatot mutat Zsámboky 1571-ben megjelent mappájával. Ugyanakkor olyan felföldi¹⁰ helynevek, amelyek amannál még csak német formában tűntek fel, ebben már magyar névváltozataikkal is szerepelnek. A kutatás fényt derített arra,

8 *Descriptio Regni Ungariae, una cum aliis finitimis regionibus, ac provinciis etc.* Méretaránya: [1: 900 000]. Mérete: 89,5X169 cm. Leőhelye: Österreichische Akademie der Wissenschaften, Sammlung Woldan, Wien. Ma csak egy példánya ismert. További részleteket e térképről lásd: Plihál 2020, 196–198.

9 Martin Bacháček z Nouřic (1539–1612). https://cs.wikipedia.org/wiki/Martin_Bach%C3%A1%C4%8Dek_z_Noum%C4%9B%C5%99ic
Vélhetően e térkép még életében napvilágot látott, de a mű kiadására engedélyt úgy tűnik, hogy senki sem kért és nem kapott.

10 Felföld, e térség megnevezésére ma használt 'Felvidék' tájnév újkori névváltozat. Ismereteink szerint e tájnévet először nyomtatásban 1846-ban Kossuth Lajos használta, a „Földművelési érdekek” című cikkében. Utóbb a szabadságharc ideje alatt keletkezett magyarországi hivatalos dokumentumokban gyakran ez tűnt fel, a trianoni béke (1920) után pedig a Csehszlovákiához csatolt egykori magyarországi rész nevévé vált.

hogy e több szelvényből álló falitérkép alkotóközösségének a vezetője a készmárki Ambrosius [Lám] Sebestyén (1554–1600? 1603?) volt.¹¹

A térképszerkesztő Ambrosius és Thury György egyaránt felföldiek voltak. Thury¹² az egykori Hont vármegyében található Középtúron,¹³ vélhetően 1519-ben, köznemesi családban született. Katonai pályája kezdetén különböző felföldi várakban szolgált. Az 1540-es években már lovas főlegény, 1556-ban pedig Léva várának kapitánya, egyúttal megkapta Bars vármegye főispánságát is. Szerintünk Ambrosius így kívánt emléket állítani híres földijének, a felföldi születésű törökverő vitéznek, Thury Györgynek. Thury halálának helyszínét Zsámboky 1571-ben megjelent térképe alapján tudhatta, de arról Istvánffy Miklós történeti művéből is értesülhetett.

A kanizsai főkapitány a török elleni küzdelemben

Az 1568. február 17-én Drinápolyban¹⁴ aláírt békében a két birodalom képviselői megpróbálták írásban is rögzíteni azt, hogy a korábban magyar kézen lévő várak közül melyek kerültek át török kézre. A valóságban a két birodalom között csak „virtuális” határ léteztetett, mivel a várak ellátását biztosító különböző nagyságú várbirtokok hovatartozása is többször adott okot békeszegésre. Ez a „határ” lényegében 1570-től 100–130 kisebb-nagyobb vár láncolatából állt, és azt kisebb őrhelyek sűrű hálózata is kiegészítette. Ez utóbbiak feladata elsősorban a hírszerzés volt. Somogy vármegye teljes területe Szigetvár eleste (1566. szeptember 7.) után az Oszmán Birodalom része lett. Ugyanakkor a szigetvári bég a Zala vármegye területén lévő falvak lakóinak önkéntes hódoltatását is igyekezett elérni. A törökök a hódoltatásaikkal békeidőben is tudták az Oszmán Birodalom területét növelni, gyarapítani. Az ellenérdekű fél részéről az ilyen helyzetben a legfontosabb feladat az lett, hogy az önkéntes hódoltatást bármi áron megakadályozza, vagy a korábban hódolt területek lakóit ismét saját adófizetőjévé tegye. E kényszerű hódoltatások miatt létrejött egy olyan, a két birodalmat egymástól elválasztó második „szürke” vagy „virtuális” határsáv is, amelynek lakói még a „békék” idején is fegyverek árnyékában éltek mindennapjaikat, és két birodalom adószedőinek a követeléseit is teljesíteniük kellett.¹⁵

Az ilyen „nyitott határ” ugyanakkor megfelelt az egymással szemben álló felek érdekeinek is, mivel az egyes várak kapitányai időről-időre kihasználták a „határtalanságból” adódó lehetőségeket, és esetenként akár növelhették vártartományaik területét, azaz növelték saját bevételeiket.¹⁶

11 Sebők 2007, 212–213.; Plihál 2020, 196–197, 250.

12 Válogatás az e témában született legfontosabb tanulmányokból: Lukinich 1937, 261–262; Müller 1972, 104; V. Molnár 1989, 48–59; Kanász 2021a.

13 Ma e település Nagytúr része. Mai neve Vel'ké Turovce, Szlovákia.

14 Az aláírásakor 8 évben határozta meg időtartamát. A két felé is adózó falvak jobbágyaira vonatkozóan elrendelték, hogy mind a török, mind a magyar birtokosok egyenlőre, elégedjenek meg az előírt adóösszeg felével, mert különben ezek a területek elnéptelenednek. V. Molnár László: A „törökök réme”. Thury György halálának 450. évfordulójára. <https://www.zemplenimuzeum.hu/de/muzeumi-blog/90-v-molnar-laszlo-a-torokok-reme>

15 A kérdésről: Szakály 1979, 25. Lásd még Sz. Simon 2014.

16 Czigány 2018, 76–77.

Mivel Thury György a kanizsai főkapitányság élén sokszor megakadályozta a szigetvári török hódoltatási törekvéseit és rablásait, és arra törekedett, hogy a korábbi puszta falvakban ismét adófizető lakók legyenek, sőt, a Szigetvár környéki települések lakóit arra szólította fel, hogy ők csak Kanizsa várának adózzanak,¹⁷ az 1571 januárjában Szigetvár várának parancsnokságát és vele együtt a Szigeti Szandzsák felügyeletét elnyerő Pirszisz Ali [154? –158?] szandzsákbég egyik legfontosabb feladata az lett, hogy Thury Györgyöt elszigetelje és legyőzze.

Ennek érdekében Ali szigetvári szandzsákbég a fehérvári, a koppányi és a pécsi bégekkel együtt tervet készített Thury György kanizsai várkapitány elfogására, amely a források adatainak sugalmazása szerint az alábbiakat foglalhatta magába:

- Kanizsa várától a lehető legtávolabbra kellett elcsalniuk Thuryt azért, hogy amikor megtámadják, onnan segítséget ne kérhessen, illetve erősítést, támogatást ne kaphasson.
- Szándékosan olyan híreket jutattak el Thuryhoz, amely őt az érvényben lévő béke törökök részéről történő szándékos megsértéséről tájékoztatta. Ez a cselekmény pedig adószedésről¹⁸ szóló hír lehetett. A Thuryhoz eljuttatott hírek szerint a törökök olyan falvakban is adót kívántak szedni (Kapornak és környéke), amelyek egyébként a Magyar Királysághoz tartoztak.
- Valamint arról is hírt kaphatott Thury, hogy Ali szandzsákbég az engedélyek nélkül emelt palánkokat le akarja romboltatni. Ilyen volt például az Isabornál, a Thury által egy éjszaka alatt emeltetett palánkvár is.
- A hírekben szereplő eseményekre az informátor szerint, az április 1-e körüli napokban kerül sor.

Török lesvetés a kanizsaiak ellen, 1571. április 1.

A törökök elgondolása szerinti megtévesztés sikerült. Április 1-én Thury és vitézei Kanizsa várából a kapott információban szereplő helyszínekhez legközelebb elhelyezkedő várba, Felsőrajkra vonultak. Thury gyanakvó lehetett, mivel a források szerint serege létszámát a legjobb lovasai mellett az „ideiglenesen” lóra ültetett kanizsai gyalogosokkal növelte.

Sajnos nem tudjuk, hogy hány óra körül indulhattak el Thuryék Kanizsáról, a várból kivonuló csapat létszáma sem ismert. Azt sem tudjuk, hogy a közel 26 km-es távolságot mennyi idő alatt járhatták meg. Az első nap eseményeinek leírásaiból arra lehet következtetni, hogy késő délelőtt vagy kora délután érkezhettek Felsőrajk várába.

Istvánffy Miklós (1538–1615) humanista történétíró, alnádor és politikus történeti műveiben a szóban forgó történésekről az alábbiak olvashatók: „Már közeledtek a húsvéti ünnepek,¹⁹ melyek a keresztény vitézeknek oly sokszor szerencsétlenek voltak – ezt

17 Hasonlóképpen a fehérvári szandzsák tisztjeinek is érdekütközései lehettek Thuryval, mivel Zala vármegye keleti területein az ő adószedéseiket is rendre akadályozta. A zalai falvak török adózásáról részleteket közöl a székesfehérvári szandzsák defter jegyzékéből Molnár 1996, 81–83.

18 Évente két alkalommal került sor a törökök részéről adószedésre, tavasszal Szent György napja (április 24.) körül, azaz áprilisban. Ősszel Szent Demeter napja (október 26., ma ünnepe november 8.) körül, azaz októberben.

19 Húsvét ünnepe: 1571. április 15–16.

tudjuk a szécsényi²⁰ vereségről, erről meg még több másról –, amikor Ali, kit Pirsnek neveztek, Szigetvár parancsnoka, egy lovas vezérét, Malchust (Malkucs) erős török csapatokkal Kapornak²¹ felé küldte, hogy pusztítsanak, utasítva őt, hogy különböző alkalmas helyeken leseket állítson, s mindenképpen azon legyen, hogy az óvatlan előrenyomuló Thuri azokba beleessék. Thuri akkor a rajki²² várból tartózkodott, s amint tudomást szerzett az ellenség útjáról, hogy az mely irányba fordul pusztítva és perzselve, a parasztok meneküléséből, s a felgyújtott falvak tüzéről és füstjéből megtudta, hogy nincsenek messze. Nyomban még éjjel elindult Iszeb²³ faluhoz, előcsapataikat utólérte, s harcba bocsátkozva velük, azokat szétszórta és megfutamtította; igen sokat megölt közülük, s negyvennyolcat élve elfogott. S amikor a menekülőket mind hevesebben üldözőbe vette, nem jutott eszébe, hogy a foglyoktól a lesekről, azokról a helyekről, s az ellenség számáról tudakozódjék. S mikor oly gyorsan vágatott, hogy a gyalogság a lovasok futását nem tudta követni, s a lovasok közül is igen sokan, az éjjeli és nappali munkától kifáradva lassabban követték...²⁴

Istvánffy e leírása a kutatók előtt ismert volt ugyan, de az abban foglaltakat mégis figyelmet kívül hagyták. Eperjesi István bár felfigyelt Istvánffy írására, arra a megállapításra jutott, hogy ama nevezetes estét és az éjszakát Thury Alsórajk várában tölthette.²⁵ Ha azonban térképek segítségével vizsgáljuk meg a szóban forgó események helyszíneit, úgy az a hely, ahol Thury az utolsó estéjét és az éjszakáját töltötte, csak Felsőrajk vára lehetett. Onnan „szinte páholyból” követhette a hozzá eljutott hírekben is szereplő cselekményeket, még mielőtt azokba beavatkozott volna.

Az alábbiakban Lipszky János *Mappa generalis Regni Hungarie*²⁶ című térképének részletén mutatjuk meg a forrásokban említett helyszíneket. (A térképet lásd a következő oldalon!)

Számításaink szerint április 1-én²⁷ Felsőrajk térségében 19 óra 30 perc körül nyugodhatott le a nap. Ha az időjárás nem volt felhős, úgy a fenti időpontig tartó órák

20 Sajnos nem tudtuk azonosítani, azt hogy a Nógrád megyei Szécsény várát mely év húsvétján támadták a törökök.

21 Ma Nagycapornak.

22 Felsőrajk.

23 Az eredeti latin szövegben Iseborum. Isabor. Mára elpusztult település, amely a mai Pacsa területén lehet. Engel 2020. Isabor. (Isebor.) Villa Ysabor – a Kanizsai család őseinek birtoka. (1264: Zalai oklt. I. 47.) Nobiles de Isabor. (1335: Uo. 301.) Villa Isabor. (1337: Uo. 326.) Isabor. (1460–70 körül Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár [a továbbiakban: MNL OL DL] 36701.) Isabor. (1513: MNL OL DL 32206.) Zala-Apáti és Pacsa vidékén feküdt. 1337-ben Szent Pál apostol tiszteletére szentelt kápolnáját említik, mely a pacsai anyaegyházhoz tartozott. 1513-ban Ormándi Jánosnak egy jobbágytelke volt itt. Csánki III. 1897.

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Csanki-csanki-dezso-magyarorszag-tortenelmi-foldrajza-a-hunyadiak-koraban-1/iii-kotet-62BB/zalavarmegye-62DC/helysegei-6354/>.

Iszeb e helynév névváltozata. V. Molnár László: A „törökök réme”. Thury György halálának 450. évfordulójára.

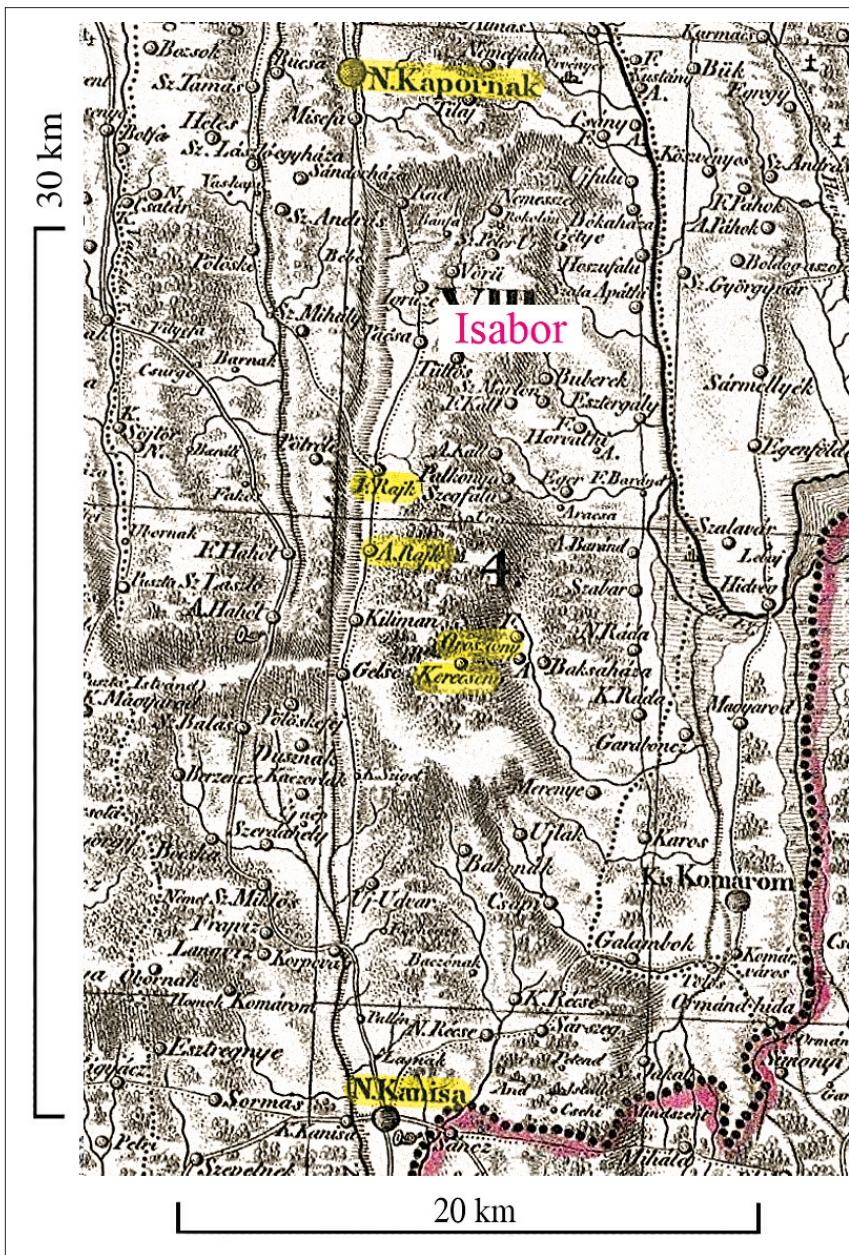
<https://www.zempenimuzeum.hu/de/muzeumi-blog/90-v-molnar-laszlo-a-torokok-reme>

24 Istvánfi 1622, 513–514.; 59. 1571. Thury György halála. Részlet Istvánffy Miklós krónikájából. In Molnár 1996, 83–84.

25 Eperjesi István szerint „a kanizsai kapitány vezéres éjszakai csatájára az (alsó)rajki várból indult ki.” Eperjesi 1979, 96.

26 Pest, 1806–1808. Isabor e térképen nem szerepelt. A helyet Pacsa település mellé helyeztük.

27 1587-ben Magyarországon is bevezetett új naptár szerint április 11-én.

Az eseményekben érintett helyszínek Lipszky János térképére helyezve

voltak Thuryék számára alkalmasak arra, hogy a felsőrajki várból az őket provokáló ellenséggel hadba szálljanak, mivel a jó látási viszonyok közepette a gyorsan mozgó kanizsai lovasok egymással még vizuális kapcsolatot is fenn tudtak tartani. Napnyugta után az ún. polgári szürkület²⁸ időtartama az eseményektől érintett térségben igen rövid lehetett (mindössze 15 perc körüli), amelynek hosszát az esetleges felhős időjárás akár jelentősen tovább rövidíthette. A források szerint a kanizsai vitézek e napon foglyokat is ejtettek, ám meglepő módon őket Thury nem faggatta ki.

E napon a két egymással harcoló fél közül a taktikai csatát Thury György nyerte meg, mivel a sokféle gyújtott tüzekkel sem sikerült a törököknek őt és csapatát elcsalni a számukra biztonságot jelentő felsőrajki vártól. Ugyanakkor Istvánffy leírásában tévedett, mert az ellenség üldözésére e nap éjszakáján éppen úgy nem kerülhetett sor, mint ahogy ama végzetes csatába sem éjszaka indult Thury. Április 1. hadi eseményeit a Thury törbe csalására tett első kísérletnek tekintjük.

Az orosztunyi csata, 1571. április 2.

A Thury számára végzetes csatára a régi naptár szerint április 2-án²⁹ került sor. Miután Ali beglerbég értesült arról, hogy április 1-én – ahogy azt remélték is –, Thury már a felsőrajki várból tartózkodott. Thuryhoz eljutott hírek igazolására Kapornak és más környékbeli falvak felé csapatokat küldött, amelyek tüzeket gyújtottak, így is jelezve a nagyszámú portyázó török jelenlétét.

Másnap napvilágnál Thuryék a saját szemükkel láthatták azt is, hogy a sötétség leple alatt a törökök mit rongáltak meg és égettek fel, sőt azt is észlelték, hogy Isabor³⁰ fából épített és stratégiaileg fontos helyen lévő palánkvárát megrongálták. Bár Isabor szemünkben ma jelentéktelen palánknak tűnhet, de a Balaton déli medencéjében történő ellenséges mozgások e helyről előbb észlelhetők voltak, mint Felsőrajk várából. Thury ekkor úgy érezhette, hogy a kapott hírek mind igazak, és ezért sokkal inkább a károk elhárítására, a károkozók megbüntetésére gondolt, nem vélelmezve azt, hogy az ellenség valódi célja az ő elfogása lenne.

A menekülő török „csali” csapatnak a feladata április 2-án csak az volt, hogy Thuryt és katonáit az előre elkészített leshelyhez „elvezessék”. A források szerint Thury György és katonái az egykori Alsó-Orosztonynál, előbb az előlük „menekülő” törökökkel kerültek rövid csatába, majd utóbb a megfáradt kanizsai vitézek, már Felső-Orosztonynál, a leshelyen várakozó pihent haddal találták szembe magukat.

Az 1571. április 2-i összecsapás helyszínéről *Az vitéz Turi György haláláról* című 1571-ben keletkezett ének, amelynek szerzője talán andi Endes Bálint zalai kisbirtokos nemes lehetett,³¹ ezt írja:

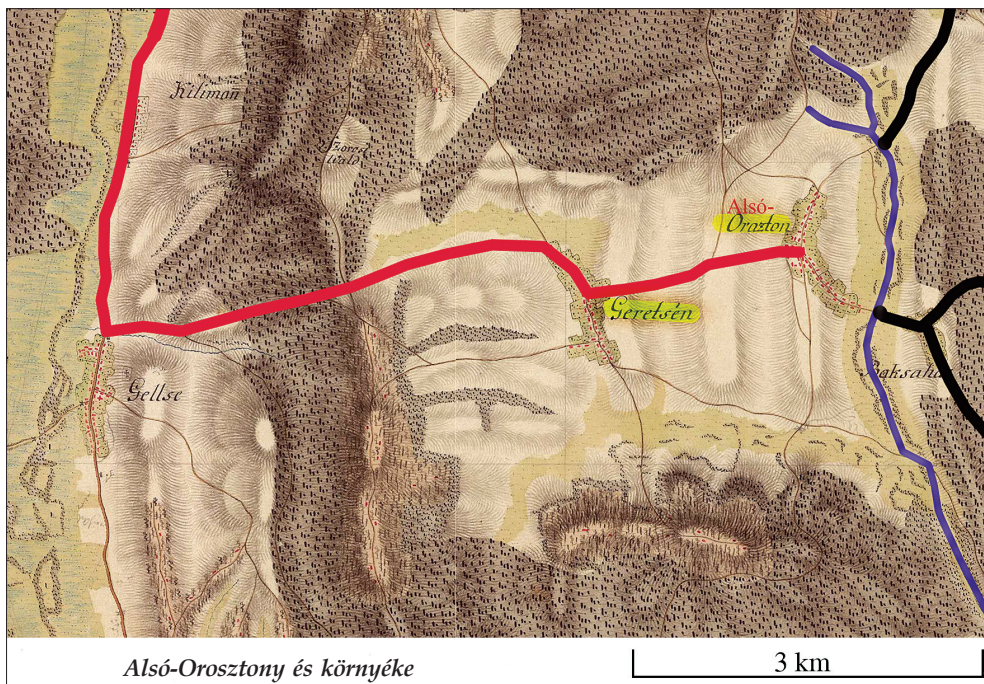
28 <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%BCrk%C3%BClet>

29 1587-ben Magyarországon is bevezetett új naptár szerint április 12-én. Ennek az adatnak azért van jelentősége, mert a tavaszi Nap-éj egyenlőség után a nappalok hossza kb. 6 perccel naponként hosszabbodott, és azzal együtt a Napnak a horizont feletti magassága is megváltozott.

30 Isabor pusztafalu palánkvárát Thury még Pirsizsz Ali érkezése előtt emeltette. Az 1579-es várösszeírás szerint az árokkal és tapasztott palánkkal körülvett egykori templom volt. Pálffy 1995, 170.

31 Az újabb kutatások szerint e versek szerzője nem Alistáli Márton, hanem andi Endes Bálint zalai kisbirtokos nemes. A vers keletkezési ideje 1571 második felére tehető. Eperjesi 1979, 95–98.

*Lön az viadal Alsó-Oroszlánnál.
 Ugyanottan az kis folyó pataknál.
 Veszedelme történt ott a Sárnál.
 Így feje vétetik ott az fűzfánál.³²*

A helyszín eszerint a mai Orosztonyi-patak medre és völgye lehetett, amelyet az énekszerző versében 'Sár'-nak nevez. E terület bemutatására az 1. katonai felmérés részletét használtuk.

A középkori Zala vármegyében eredetileg Felső- és Alsó-Orosztony település³³ volt. A ma ismert Orosztony az egykori Felső-Orosztony³⁴ helyén található, míg a hajdan volt Alsó-Orosztony ma talán részben Kerecsény³⁵ közigazgatási területén lehetett. A két Orosztonyt egymástól bővíző patak választotta el, amelynek neve ma

32 <http://gyorkos.uw.hu/1567-1592/1567-1592.htm>

33 Engel 2020.; Oroszton(y). Terra Vruztun. (1251: Haz. okmt. VII. 42.) Predium nomine Vrustun és «pred. vulgo Cuissevurustun». (1253: Zalai oklt. I. 26.) Vrustun. (1261: Zalai oklt. I. 39.) Poss. Orozthon. (1329: MNL OL DL 36648; 1436: Zalai oklt. II. 488., 1463: MNL OL DL 15807.) Orozthon superior és Orozthon. (1335: Zalai oklt. I. 297.) Wruztun. (1340: Veszprémi kápt. házi llt. Cap. 11.) Alsoorozthon. (1436: Zalai oklt. II. 488.) Ma (Alsó-) Orosztony falu és (Felső-) Orosztony puszta, Zala-Apátitól dél felé, Szabar mellett. Csánki III. 1897.

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Csanki-csanki-dezso-magyarország-tortenelmi-foldrajza-a-hunyadiak-koraban-1/iii-kotet-62BB/zalavarmegye-62DC/helysegei-6354/>

34 Az első katonai felmérésen csak Alsó-Orosztony szerepelt.

35 Az első katonai felmérésen e település neve: Geretsén.

Orosztonyi-patak (amely a térképeken, még az alábbi neveken is feltűnhet: Garabonci-molnárárok, Nagygáti-patak, Kiskúti-patak).³⁶ A leírások szerint a leghevesebb csatára a vízimalmokat is meghajtani tudó, állandó vízfolyású Orosztonyi-patak (*kék színnel kiemelve*) medrénél kerülhetett sor.

Orosztony a Zalai-dombság egyik kistáján, a Zalaapáti-hátnak nevezett részén található, amelyet a Dráva, a Zala és a Principális-csatorna völgyei határolnak. E területre is jellemző az észak-déli irányú hátságok és völgyek sűrű hálózata. Az a hely, ahol a véres ütközetre végül sor került, az észak-déli irányú dombhátak között megbúvó, de e térségben nagy medencének számító terület volt. E völgyoldalakat is agyagbemosásos barna erdőtalaj borítja, míg a völgytalpakon a réti és a lápos talajok jellemzőek. A domborzati viszonyok egykor, de napjainkban sem kedveznek a nagyobb kiterjedésű települések kialakulásának, ezért e kistájon is az aprófalvak a jellemzőbbek. Egy nagyobb létszámú magyar sereg esetén a törökök által választott leshely akár saját csapdjukká is válhatott volna, mivel e területről elmenekülni, elvonulni északi irányban csak Zalaapáti, míg dél felé a mai Zalakomár felé lehetett, de ezek az utak egykor a Zala és a Kis-Balaton vizenyős területein át vezettek. Bizonytalán Pirszisz Ali szandzsákbég és szövetségesei az ütközet után a fenti utak valamelyikén hagyhatták el a véres csata helyszínét.³⁷ (*A lehetséges utak fekete színnel kiemelve.*)

Istvánffy leírása ugyanakkor még egy fontos adatot is megőrzött számunkra. Az a völgy, ahol az ütközetre sor került „homályos” volt, ebből ma arra tudunk következtetni, hogy a nap már alig süthetett be a szűk völgybe, és a tavaszi napsütés miatt keletkezett pára is tovább ronthatta a látási viszonyokat. A fentiekre figyelve szerintünk az ütközetre csak koradélután kerülhetett sor. Ha feltevésünk helyes, akkor Felsőrajk várából Thury és katonái dél körül indulhattak a rabló török csapat utolérésére, elkergetésére. Thury és a vele lépést tartani tudók,³⁸ akik még szorosan követni tudták az előlük „menekülőket”, észre sem vehették, hogy a fő közlekedési útról letértek, ezért a később érkező kanizsai vitézek a dombhátak takarásában már nem láthatták azt sem, hogy szeretett főkapitányuk merre is mehetett, így segítségére sem tudtak lenni.

Nincs adatunk arról, hogy Thuryval Kanizsáról Felsőrajk várába hány katona mehetett, és azt sem tudjuk, hogy közülük hányan eshettek el, vagy sebesülhettek meg már az első napi küzdelmekben. Ha a forrásokban szereplő adatok helyesek, úgy Alsó-Orosztonynál Thurnak és katonáinak előbb a 300 „menekülő”, majd utóbb 600 lesben álló pihent katonával szemben kellett volna győzelmet aratniuk.³⁹

36 <http://www.zalamerenye.hu/files/Zalamerenyei-v%C3%ADzkincs.pdf>

37 Véleményünk szerint az ütközet helyszínét a nagyobb létszámú török csapatok két irányban hagyhatták el, a *feketével jelzett* utakon.

38 A „menekülő” török sereg, és az azt üldözők útvonala a térképen *piros színnel jelölve*.

39 Ha a „török” menekülők száma 300 fő lehetett, akkor az őket üldöző Thuryék létszáma bizonytalán meghaladta a menekülőkéét. Erre vonatkozó adatok csak a török Pirszisz Ali beszámolójában találhatók. Más források adatai Pirszisz Ali állítását nem erősítik meg. 1571 februárjában Kanizsán azon a napon, amikor Otto Heinrich Puchaim haditanácsos a várban tartózkodott, a hadra fogható létszáma: 100 huszár, 90 darabont és 290 német katona volt. Takáts 1928, 133. Így nyilvánvalóan a lóra ültetett gyalogokkal együtt a Felsőrajkra elvonuló sereg létszáma a 100 főt sem haladhatta meg. Vö. Zahiroviæ 2011.

Pontosan nem tudjuk, hogy e csatában Thury seregéből hányan veszíthették életüket, de fogságba élve csak Ujlaky Sebestyén hadnagy és 13 társa került. A győztesek Thury és még további nyolc társa testét megcsonkították, fejüket trófeaként elvitték. Vélhetően az e csatából elmenekülni tudók vihették meg a szomorú hírt Kanizsára, hogy a vár híres főkapitánya, Thury György és a más várbeli vitézek a törökökkel vívott ütközetben alulmaradva, életüket veszítették.

Thury György temetése

Mivel Thury Györgyöt a két birodalom között érvényben lévő béke idején a törökök ölték meg, I. Miksa (1527–1576) magyar király e súlyos békeszegésért levélben elégtételt követelt Szokoli Musztafa budai pasától⁴⁰, aki illetéktelenségére hivatkozott, és azt Isztambulba továbbította. Testvére, Szokoli Mehmed⁴¹ nagyvezír Isztambulban a magyar király követének, Rymnek azt mondta: „isten meghallgatta őt, és Thury György addig is sokszor megsértette a békét, és minden alkalommal ő, és nem a törökök voltak a támadók!” Valamint azzal is megvádolta Thuryt, hogy ő a török adószedő munkáját akarta ellehetetleníteni, így az ellene való török fellépés jogosnak tekinthető.⁴²

A törökök ennek megfelelően bántak a holttesttel és a foglyokkal. Pirszisz Ali szigetvári szandzsákbég Thury György legyőzése örömeire 1571. június 10-én győzelmi bevonulást tartott Isztambulba. A leírások szerint: „Ali a szigetvári bég, aki e tervet kieszelte, Isztambulba szállította Thury és 8 vitézének fejét,⁴³ 14 élő foglyot, valamint 3 zászlót és két dobot. A városba történt bevonulásnál a fogágra ejtetteknek kellett vinniük a megölt bajtársaik fejét. A követi jelentés szerint a bevonulás nagy pompával ment végbe. Az utakat mindenütt nagy tömegek foglalták el. Rym Károly⁴⁴ császári rezidens jelentette, hogy e hónap 10-én hozták ide a dicső emlékeztető Thury Györgynek csonka és összevagdalt fejét, amelyet azonban előtte összevarrtak. Vele együtt még kilenc vitéznek a fejét, tizennégy élő foglyot, három zászlót és két dobot is hoztak. A bevonulás után a nagyvezér⁴⁵ kezébe vette Thury György fejét; figyelmesen szemlélte és szakállát megérintette. Ezután meghagyta, hogy Thury fejét temetés céljából elvigyék. A többi fejet a szokott helyre dobták. A rabokat pedig gályákra vitték. Valamivel később a szultán⁴⁶ látni kívánta Thury fejét és a dobot. Meghagyta tehát, hogy elibe vigyék azokat. Mi – írja Rym – mindent megtettünk,

40 https://hu.wikipedia.org/wiki/Budai_pas%C3%A1k_list%C3%A1ja

41 https://hu.wikipedia.org/wiki/Az_Oszm%C3%A1n_Birodalom_nagyvez%C3%ADreinek_list%C3%A1ja

42 Karácson 1914, 97–98.

43 Valószínűleg a csatában több kanizsai végvári katona is odaveszett, a győztesek Thury feje mellett még további 8 vitéz testét csonkították meg azért, hogy azokat trófeaként magukkal vigyék.

44 Carolo Rym de Estebelo [1538–15??] németalföldi diploma, II. Miksa császár és magyar király állandó követe Isztambulban. 1573 október 3-án ő ismét 8 évre megerősítette az 1568. február 17-én Drinápolyban aláírt békét. Igaz III. Murád szultán trónra lépésével az utóbbi hatályát veszítette, és a hódítások ismét tovább folytatódtak Ékkő, Divény, Zrín stb. várak elfoglalására is ekkor került sor, majd 1575. november 22-én e békét ismét megerősítették, de a határok mentén a fegyverzaj nem csitult, csak elhalkult.

45 Szokoli Mehmed pasa (1505–1579).

46 II. (Részeges) Szelim (1524–1574) oszmán szultán.

hogy Thury György fejét visszakaphassuk s hazájába küldhessük. De fáradozásunk kárba veszett.”⁴⁷

Pirszisz Alit Szigetvárról 1573-ban Szolnokra vezényelték, majd 1584-ben ismét Szigetváron szolgált. Thury holttestét gróf Zrínyi György (1549–1603) Kanizsára vitette, sírhelye szeretett vára közelében lett.

Thury halála nemcsak a magyarok számára volt fájdalmas, de mindazok siratták őt, akik az általa oltalmazott térségtől ugyan távolabb éltek napjaikat, de alkalmanként rabló török csapatoktól szenvedtek. Verancsics Antal (1504–1573) kora jelentős főpapja és diplomatája a gyászos hír hallatán az alábbiakat vetette papírra: „Thury Györgynek és annyi jó vitéznek végzete annál siralmasabb ránk nézve, mivel súlyos idők kezdetén fosztattunk meg tőle. Szinte szemmel látjuk, hogy az Úristen egyetlen oly férfiút sem akar nekünk hagyni, akiben az igazi virtus ragyog.”⁴⁸

A Thury halála miatti változások következményeit Endes Bálint így énekelte meg:

*Kár lőn vitéz most néköd meghalnod;
Mert Zalaság azt bizonynyal megbánod.
Vagy, hogy az földet te pusztán hagyod,
Vagy azt hogy az adót nekik megadod.*

Ahogy az várható volt, ismét lendületet vett a zalai térségben élők törökök általi „önkéntes” hódoltatása, ezért nem meglepő, hogy Thury halálának évében már 32 zalai falu jutott e fájdalmas sorsra.

Thury György halála után a kanizsai vár építkezési munkálatai csak lassan haladtak, a megkezdett munkálatok soha nem fejeződtek be, oly annyira, hogy a vár keleti részei lényegében félkész állapotban voltak még 1600-ban is, az őszi török ostrom idején.⁴⁹ A várvédők hősieles küzdelmei ellenére október 22-én a Kanizsa várában lévőek megadták magukat Damat Ibrahim⁵⁰ pasa és nagyvezír seregének, és a vár egészen 1690-ig a hódítók kezén maradt.

47 Takáts 1928, 144–145.

48 Uo.

49 Kanász 2021b, 169–170.

50 https://en.wikipedia.org/wiki/Damat_Ibrahim_Pasha;
https://hu.wikipedia.org/wiki/Az_Oszm%C3%A1n_Birodalom_nagyvez%C3%ADreinek_list%C3%A1ja

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Czigány István 2018. A „nyitott határ” – egy hadtörténelmi paradoxon hatása. Néhány gondolat a Magyar Királyság 16–17. századi oszmánellenes védelmi rendszerének sajátosságairól. *Aetas* 33 (4): 73–85.
- Csánki Dezső 1897. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. III. Budapest. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Csanki-csanki-dezso-magyarorszag-tortenelmi-foldrajza-a-hunyadiak-koraban-1/iii-kotet-62BB/zalavarmegye-62DC/helysegei-6354/>
- Engel Pál 2020. *Atlasz. Magyarország a középkor végén. Digitális térkép és adatbázis a Magyar Királyság településeiről*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont.
- Eperjesi István 1979. Ki és mikor írta „Az vitéz Turi György haláláról” való éneket. *Vasi Szemle* 33 (1): 95–98.
- Haz. okmt. VII. 1880. Ipolyi Arnold, Nagy Imre, Véghely Dezső: *Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius VII*. Budapest.
- Isthvanfi, Nicolai 1622. *Historiarum De Rebus Ungaricis Libri XXXIV. Nunc primum in lucem editi*. Coloniae Agripinae, M. DC. XXII.
- Kanász Viktor 2021a. *Oroszlán a végoárban. Thury György és Nagykanizsa*. Nagykanizsa: Thury György Múzeum.
- Kanász Viktor 2021b. Kanizsa 1600–1601. évi ostromainak korabeli megítéléséről és emlékezetéről. 169–170. In Kanász Viktor – Nagy L. István (szerk.): *Európa elfeledett hadszíntere. A tizenöt éves háború és Magyarország (1591–1606)*. Budapest.
- Karácson Imre 1914. *Török–magyar oklevéltár 1533–1789*. Budapest: Szent István Társulat.
- Lukinich Imre 1937. Hadtörténelmi okmánytár. Adatok Thury György kapitány életéhez. *Hadtörténelmi Közlemények* (38): 261–262.
- Molnár András (szerk.) 1996. *Zala megye történelmi olvasókönyve. Helytörténeti szöveggyűjtemény*. Zalaegerszeg: Zala Megyei Levéltár.
- V. Molnár László 1989. Thury György palotai és kanizsai kapitányságának története. *Veszprémi Történelmi Tár* 1989. 48–59.
- V. Molnár László: A „törökök réme”. Thury György halálának 450. évfordulója. <https://www.zempenimuzeum.hu/de/muzeumi-blog/90-v-molnar-laszlo-a-torokok-reme>
- Müller Veronika 1972. *Thury György kanizsai kapitánysága*. Zalaegerszeg.
- Pálffy Géza 1995. A magyarországi és délvidéki végvár rendszer 1576 és 1582. évi jegyzékekben. *Hadtörténelmi Közlemények* 108 (1): 114–185.
- Plihál Katalin 2020. *Kard és térkép. Hadi események és propaganda a Magyarországról megjelent térképeken 1528–1718*. Budapest: Zrínyi Kiadó.
- Sebők Marcell 2007. *Humanista a határon – A késmárki Sebastian Ambrosius története*. Budapest: L’Harmattan.
- Sz. Simon Éva 2014. A hódoltságon kívüli „hódoltság”. *Oszmán terjeszkedés a Délnyugat-Dunántúlon a 16. század második felében*. Budapest: MTA Történettudományi Intézet.
- Szakály Ferenc 1979. Egy „világtörténelmi curiozum”: magyar adóztatás a török hódoltságban. *Valóság* 22 (1): 25.
- Takáts Sándor 1928. A nagy Thury György. In Uő: *Régi magyar kapitányok és generálisok*. Második bővített kiadás. Budapest.
- Zahiroviæ, Nedim 2011. A határvidékben rejlő lehetőség. Thury György halála és Berzencei Mehmed aga felemelkedése. *Aetas* 26 (2): 116–119.
- Zalai oklt. I. 1886. Nagy Imre, Véghelyi Dezső, Nagy Gyula (szerk.): *Zala vármegye története. Oklevéltár*. Első kötet 1024–1363. Budapest: Franklin Társulat.